

Rezerwat przyrody

Las Bielański

Mazowieckie rezerваты przyrody

Pierwsze działania mające na celu tworzenie rezerwatów przyrody w województwie mazowieckim podejmowano już w latach 30. XX wieku, kiedy powołano rezerwat Las Wawerski obejmujący m.in. teren dzisiejszego rezerwatu im. Króla Jana Sobieskiego. Po wojnie, w 1952 roku, w Nadleśnictwie Mińsk powstał rezerwat Jedlina z cennym stanowiskiem jodły pospolitej. W tym samym roku na terenie Nadleśnictwa Drewnica tą formą ochrony objęto fragment lasu mieszanego (rezerwat Dębina), a w samej Warszawie ustanowiono rezerwat im. Króla Jana Sobieskiego w dzisiejszym kształcie. Obecnie Mazowsze ze 189 rezerwatami przyrody o łącznej powierzchni blisko 19 000 ha jest rekordzistą w Polsce. Rezerваты są tworzone w celu zachowania najcenniejszych, mało zmienionych działalnością człowieka, zróżnicowanych ekosystemów. Najwięcej z nich w naszym regionie obejmuje obszary leśne, takie jak bory, łęgi, olsy i grądy. Inne chronią fragmenty nieuregulowanych koryt rzecznych, torfowiska (niskie, przejściowe, wysokie), utwory geologiczne, zbiorniki wodne, w tym m.in. jeziora, takie jak Szczawińskie, Czerniakowskie czy Drzezno, ale również ekosystemy półnaturalne – łąki, murawy, pastwiska. Rezerваты są także tworzone w celu ochrony stanowisk rzadkich gatunków fauny i flory, np. wiciokrzewu pomorskiego w rezerwacie Biele Chojnowskie, żółwia błotnego w rezerwacie Borowiec, ptaków siewkowych m.in. w 13 „wiślanych” rezerwatach.

Największym rezerwatem na Mazowszu jest położony w Warszawie Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego (ponad 903 ha powierzchni), chroniący rozległy kompleks leśny. Najmniejszym – Sadkowice, który został utworzony na części malowniczego wąwozu o powierzchni 0,9 ha, w gminie Solec nad Wisłą. Ochronie podlega tu unikatowe na Mazowszu stanowisko roślinności stepowej tzw. stepu kwietnego, z takimi gatunkami, jak len złocisty, aster gawędka, dzwonek syberyjski, zawilec wielkokwiatowy, wisienka stepowa.

Więcej informacji na temat mazowieckich rezerwatów przyrody można znaleźć w serwisie internetowym Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Warszawie <http://warszawa.rdos.gov.pl/rezerваты-przyrody>

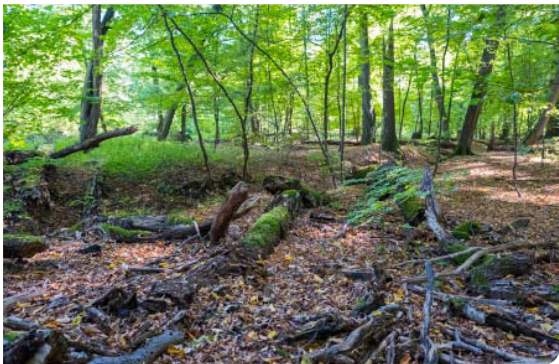

Las Bielański

Historia Lasu Bielańskiego sięga okresu istnienia Puszczy Mazowieckiej, pokrywającej do XIV wieku większość terenów Mazowsza. Rezerwat stanowi jeden z jej ostatnich reliktywów.

W średniowieczu Las Bielański był częścią dóbr należących do wsi Polków, stanowiących własność książąt mazowieckich, a od 1526 roku część dóbr królewskich. Najstarszy opis tego obszaru, pochodzący z 1564 roku, świadczy o wiekowych, dobrze zachowanych drzewostanach: *jest ku Warszawie boru niemało, jest go wszerek i wzdłuż na pół mili dobre, jest w nim drzewo dobre, ku budowie godne, jest i dębiny niemało, cały nieposzkodzony*. „Rewizya skarbowa całego Mazowsza odbyta w roku 1564”.

W 1639 roku Król Władysław IV sprowadził i osiedlił na Górze Polkowej (w miejscu dzisiejszego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego) zakonników św. Romualda, zwanych kamedułami. Przywileje dotyczące użytkowania terenów leśnych nadawane zakonowi przez kolejnych władców wpły-

Grąd subkontynentalny

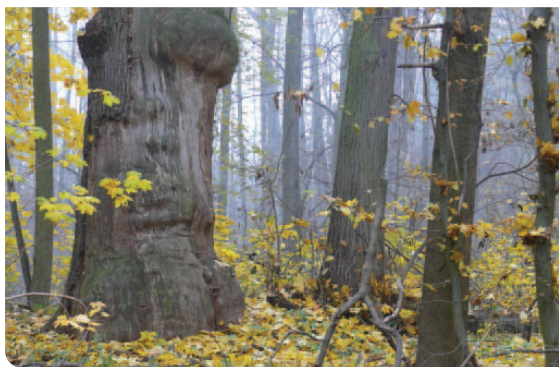
nęły na zmianę charakteru użytkowania lasu. Zakonnicy otrzymali prawo do wycinania drzew na opał i użytek domowy oraz korzystania z pastwisk położonych u stóp skarpy nad Wisłą. Biały ubiór zakonników przyczynił się do powstania nazwy – Bielany. Po III rozbiórce Polski rząd pruski odebrał kamedułom wszystkie dobra poza bezpośrednio sąsiadują-

cymi z zabudowaniami klasztorными. Las Bielański został przejęty przez administrację rządową i był chętnie odwiedzany przez warszawian.

Po powstaniu listopadowym grunty te zostały przejęte przez rosyjskie władze wojskowe. Wówczas na terenie lasu powstały zabudowania, m.in. domki dla oficerów i ich rodzin, tworzące osadę zamieszkaną przez kilkaset osób. Okres ten wiązał się z wycinką drzew i silną presją człowieka na przyrodę.

Po śmierci ostatnich kamedułów klasztor wraz z kościołem przejęli księża marianie, zakładając męskie gimnazjum z internatem, zaś obszar leśny pozostał praktycznie bez opieki aż do 1934 roku. Wtedy to władze miejskie przejęły teren i rozpoczęły zabiegi ochronne. Zakazano wycięcia drzew i krzewów oraz zabudowy, usunięto chore i zniszczone drzewa, wzmocniono skarpy od strony Wisły.

II wojna światowa przyniosła kolejną falę zniszczeń. Najbardziej ucierpiała południowa część Lasu Bielańskiego przylegająca do ulicy Podleśnej. Po wojnie zdewastowane fragmenty leśne ponownie zalesiono. W 1950 roku utworzono tu Park Kultury z pla-

Zamierający kilkusetletni dąb – siedlisko chronionych owadów

cem gier i zabaw dla dzieci oraz słynną karuzelą na Bielanych. Las w tym okresie podlegał silnej presji człowieka, co spowodowało przekształcenie kolejnych jego fragmentów.

23 stycznia 1973 roku z inicjatywy Stołecznego Konserwatora Przyrody mgr inż. Czesława Łaszka i przyrodników Warszawy powołano rezerwat przy-

Puszczyk zwyczajny

rody Las Bielański, likwidując jednocześnie Park Kultury. Działanie to miało na celu zachowanie najcenniejszych fragmentów leśnych tego terenu. W 2011 roku obszar ten stał się również częścią Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jako obszar specjalnej ochrony siedlisk.

Dzisiaj rezerwat przyrody Las Bielański stanowi zwarty kompleks leśny – jeden z nielicznych w województwie, gdzie pomimo wieloletniej ingerencji człowieka zachowały się sędziwe drzewostany z dębami osiągającymi wiek 300-400 lat.

Wyniki badań prowadzonych w 2012 roku wskazują na obecność ponad 80 gatunków roślin, w tym m.in. 27 gatunków drzew i krzewów i 51 gatunków roślin zielnych. Jest to jeden z najcenniejszych obszarów w Warszawie pod względem awifauny – ostoję znajduje tu większość lęgowych gatunków ptaków spotykanych w stolicy (ponad 40 gatunków). Najliczniej występują: szpak, kos, zięba i bogatka. Wśród rzadkich gatunków warto wymienić m.in. muchołówki: żałobną, małą i szarą, dzięcioły – w tym bardzo liczne: duży i średni, ale notowany był również dzięcioł czarny i zielony oraz puszczyk. Ciekawostką faunistyczną jest czworoząb bielański – gatunek bezkręgowca z rzędu skoczogonków (prymitywne, bezskrzydłe stawonogi) odkryty w Lesie Bielańskim w 1842 roku przez znanego polskiego zoologa i przyrodnika Antoniego Stanisława Wagę. Gatunek ten, charakteryzujący się niebieskim ubarwieniem, jest jednym z największych skoczogonków na świecie,

osiągającym 7 mm długości. W Polsce poza Lasem Bielańskim występuje w Sudetach i Karpatach oraz w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej.

W Lesie Bielańskim, ze względu na urozmaicenie rzeźby terenu i związane z tym zróżnicowane warunki glebowo-siedliskowe, wykształciły się cenne zbiorowiska leśne. Wymienić należy przede wszystkim jedno z najlepiej zachowanych w województwie łęgi wiązowo-jesionowe.

Łęgi to wilgotne lasy związane z miejscami okresowo zalewanymi wodami rzecznyymi lub pozostającymi pod wpływem spływów wód powierzchniowych i ruchomych wód gruntowych. W rezerwacie porastają one głównie jego wschodnią część, położoną wzdłuż potoku Rudawka. Ich wygląd – bujność, niedostępność, liczne powalone drzewa – przypomina dawne, nieprzebyte puszcze tak charakterystyczne dla Mazowsza. Wiele fragmentów tych siedlisk sprawia wrażenie nietkniętych ludzką stopą. Ich piękno najlepiej podziwiać wiosną, gdy kwitną krzewy i rośliny runa, a rozśpiewane ptaki wiją w koronach drzew i zaroślach swoje gniazda. W składzie drzewostanów łęgowych rezerwatu występują okazałe wiązy, dęby szypułkowe, a także jesiony wyniosłe, olsze czarne, graby i jawory. W tzw. podszycie – warstwie

Wiosenny aspekt runa – zawilce gajowce

krzewów i młodych drzew – dominuje kruszyna pospolita, trzmielina brodawkowata (roślina trująca) oraz głóg, którego owoce stanowią przysmak wielu ptaków, a przez człowieka są wykorzystywane ze względu na właściwości lecznicze. W runie wystę-

puje gajowiec żółty, bluszcz kurdybanek (o nie-wielkich niebiesko-fioletowych kwiatach) oraz kokoryczka wonna stosowana w zielarstwie (stąd jej druga nazwa – kokoryczka lekarska). Budowa Wisłostrazy spowodowała, że tereny rezerwatu położone na tarasie zalewowym Wisły przestały być zasilane przez wylewy rzeki, a jedynym źródłem wody stały

Żerujący dzięcioł średni

się opady i przepływająca przez rezerwat Rudawka. Z tego powodu coraz bardziej widoczny jest proces gładowienia łągów.

W rezerwacie najbardziej rozpowszechnionym typem lasu jest grąd – wielogatunkowy drzewostan liściasty z przewagą dębów, lip i grabów. W domieszce występują tu klony, wiąz i miejscami sosny zwyczajne oraz brzozy brodawkowate. W podszycie rosną jarzęby pospolite, jesiony, porzeczeki, kruszyny i trzmieliny. Liczna jest czeremcha amerykańska – obcy gatunek, trudny do wyeliminowania, stanowiący zagrożenie dla rodzimej roślinności z uwagi na łatwość w rozprzestrzenianiu. Wiosenny aspekt grądów zachwyca malowniczymi kobiercami kwiatów w runie. Najbardziej charakterystyczne gatunki to łąnowo kwitnący zawilec gajowy, a także podagrycznik pospolity, przytulia czepna (łatwa do rozpoznania z uwagi na haczykowate włoski, którymi przyczepia się do innych roślin i części garderoby), czosnaczek pospolity oraz gatunki odznaczające się nieprzyjemnym zapachem, takie jak bodziszek cuchnący i czyściec leśny.

22 września 2016 roku ustanowiono dla rezerwatu plan ochrony, który jest jednocześnie planem zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Las Bielański PLH140041. Zaplanowane w tych dokumentach zadania służą zachowaniu celu ochrony rezerwatu

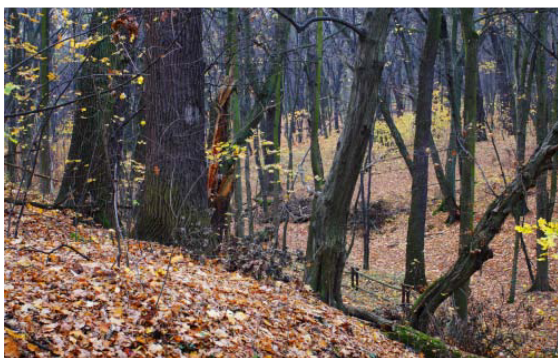

Martwe drewno to cenny element ekosystemu

oraz przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000, m.in. poprzez ograniczanie zagrożeń związanych z niewłaściwym korzystaniem z walorów tego obszaru, niezgodnym z obowiązującym prawem. W ostatnich latach, m.in. w wyniku postępującej zabudowy otoczenia rezerwatu, wzrosła liczba ludzi odwiedzających go. Stwierdzono, że około 3% jego powierzchni pokrywają nielegalne przedesty i ścieżki wykorzystywane pomimo obowiązujących zakazów. W planie ochrony ujęto m.in. remont istniejących ogrodzeń wzdłuż udostępnionych ścieżek i likwidację nielegalnych przedestów. Jednocześnie przewidziano działania mające na celu przywrócenie gatunków zgodnych z siedliskiem, takich jak dąb szypułkowy, lipa drobnolistna czy wiąz pospolity i usuwanie gatunków obcych, w szczególności klonu jesionolistnego, czeremchy amerykańskiej, dębu czerwonego, a także niecierpka drobnokwiatowego, który w szybkim tempie wypiera rodzime gatunki runa. Część działań ukierunkowana jest wyłącznie na ochronę najcenniejszych składników fauny tego obszaru – kozioroga dębosza i pachnicy dębowej. Dodatkowo Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie wyznaczył szlaki piesze i rowe-

rowe. Pamiętajmy, aby z nich nie schodzić podczas spacerów w rezerwacie – pozwoli to uchronić przed antropopresją najcenniejsze siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt.

Z uwagi na walory przyrodnicze rezerwatu na jego teren nie można wprowadzać psów. Ma to szczególne znaczenie z punktu widzenia utrzymania lasu jako środowiska życia dziko żyjących ssaków, ptaków i innych zwierząt, dla których obecność psów stanowi zagrożenie. Psy mogą być wprowadzane na smy-

Sędziwe dęby szypułkowe na skarpie wiślanej

czy do Lasu Bielańskiego poza granicami rezerwatu oraz do pobliskiego Lasu Lindego.

Ze względu na intensywny ruch rowerowy i związane z tym niszczenie malowniczej skarpy wiślanej wyznaczono szlaki, na których obecność tych pojazdów nie stanowi zagrożenia dla wartości przyrodniczych rezerwatu. Ograniczenie ruchu rowerowego do miejsc udostępnionych do tego rodzaju rekreacji pozwoli zachować rezerwat wraz z ciekawym ukształtowaniem terenu.

Na obszarze rezerwatu prowadzona jest edukacja przyrodniczo-leśna dla dzieci uczęszczających do przedszkoli oraz uczniów szkół, zaś dla nauczycieli organizowane są warsztaty o tematyce leśnej i przyrodniczej. Studenci wyższych uczelni odbywają tutaj zajęcia terenowe. Działalność ta jest prowadzona przy udziale wykwalifikowanych służb leśnych (pracowników Lasów Miejskich – Warszawa).

Wydawca:

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie

e-mail: warszawa@rdos.gov.pl

www.warszawa.rdos.gov.pl

Teksty:

Sławomir Bełko, Marcin Kalbarczyk

Korekta merytoryczna:

Adam Dmoch, Marcin Kalbarczyk, Arkadiusz Zakrzewski

Koordinacja projektu:

Agata Antonowicz

Fotografie:

Łukasz Olszewski, Marcin Kalbarczyk,

Archiwum RDOŚ w Warszawie

Projekt i skład:

Łukasz Olszewski

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz

Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie

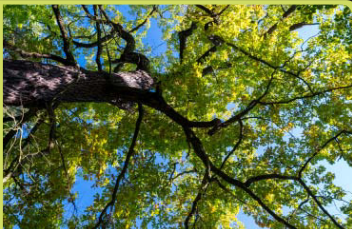
www.wfosigw.pl

ISBN 978-83-64923-21-0

Rezerваты przyrody w Warszawie

Jednym z elementów wyróżniających Warszawę spośród innych dużych miast Europy i świata jest bogactwo przyrodnicze, znajdujące odbicie m.in. w rekordowej liczbie rezerwatów przyrody. W granicach stolicy ustanowiono 12 rezerwatów przyrody, w obrębie których ochronie podlega powierzchnia około 1747 ha: Bagno Jacka (najmniejszy – 19,45 ha), Jeziorko Czerniakowskie, Kawęczyn, Las Biały, Las Natoliński, Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego (największy – 903 ha), im. Króla Jana Sobieskiego, Ławice Kiepińskie, Morysin, Olszynka Grochowska, Skarpa Ursynowska i Wyspy Zawadowskie. Tuż za granicami Warszawy znajdują się także takie rezerваты, jak Kalinowa Łąka, Łosiowe Błota czy Stawy Raszyńskie.

Ochrona stołecznych rezerwatów niesie ze sobą wiele wyzwań. Położenie w granicach dużego miasta stwarza coraz więcej zagrożeń, których eliminacja niejednokrotnie jest trudna do realizacji i często wymaga kompromisów pomiędzy oczekiwaniami społecznymi a ochroną przyrody sensu stricto. Postępująca zabudowa terenów wokół rezerwatów, coraz większa presja mieszkańców szukających wytchnienia od miejskiego zgiełku, zanieczyszczenie środowiska oraz niekorzystne zmiany stosunków wodnych spowodowane rozwojem miasta, to tylko niektóre z nich. Jednym z istotnych elementów ochrony tych najcenniejszych fragmentów środowiska jest świadomość walorów przyrodniczych i ograniczeń wynikających z konieczności ich ochrony przez korzystających z tych terenów. Pamiętajmy o tym, że rezerваты przyrody są obok parków narodowych najwyższą formą ochrony przyrody. Przed wejściem na ich teren upewnijmy się, czy zostały udostępnione i w jakich miejscach można się po nich poruszać. Uszanujmy ich mieszkańców. Dzięki temu będziemy mogli cieszyć się unikalną przyrodą znajdującą się na wyciągnięcie ręki, mając swój osobisty wkład w jej ochronę.

Rezerwat przyrody

Las Bielański

Utworzenie rezerwatu: 23 stycznia 1973 r.

Utworzenie obszaru Natura 2000 Las Bielański PLH140041: styczeń 2011 r.

Powierzchnia rezerwatu i obszaru Natura 2000: 132,6 ha

Powierzchnia otuliny rezerwatu: 200,6 ha

Cel ochrony rezerwatu: zachowanie wartości społecznych i krajobrazowych Lasu Bielańskiego, będącego cennym składnikiem środowiska naturalnego, zachowanym na obszarze aglomeracji miejskiej Warszawy

Przedmioty ochrony w obszarze Natura 2000: kozioróg dębosz, pachnica dębowa

Charakterystyczne zbiorowiska roślinne: łęg wiązowo-jesionowy, grąd subkontynentalny

Wybrane gatunki roślin: dęby: bezszypułkowy i szypułkowy, lipa drobnolistna, wiąz szypułkowy, grab pospolity, jesion wyniosły, przylaszczka pospolita, ziarnopłon wiosenny

Wybrane gatunki zwierząt: czworoząb bielański, kozioróg dębosz, pachnica dębowa, dzięcioły: średni i duży, puszczyk, borowiec wielki

Forma udostępnienia: ruch pieszy i rowerowy po wyznaczonych szlakach

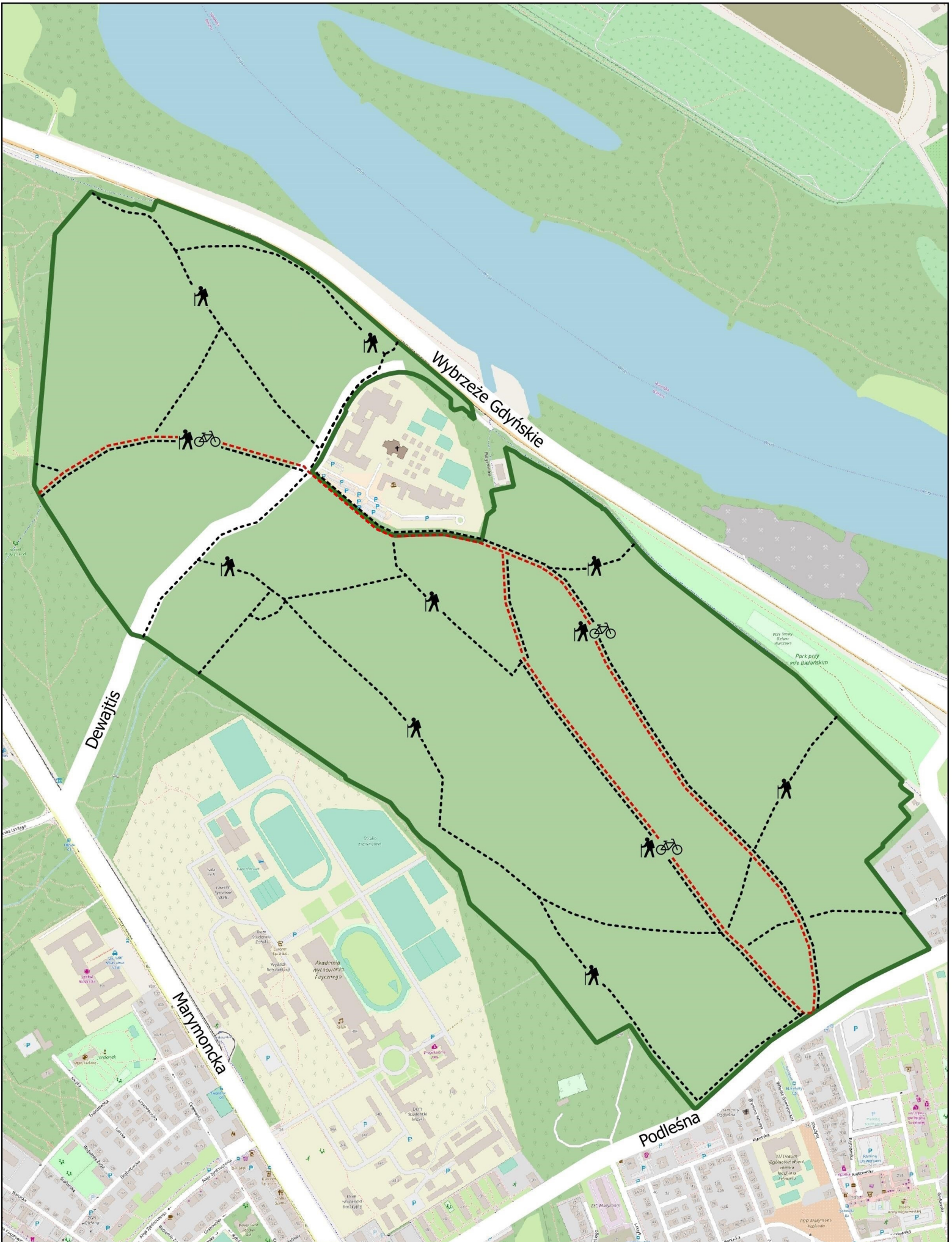
Zarządzający: Lasy Miejskie – Warszawa

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Warszawie

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Warszawie, www.wfosigw.pl

ISBN 978-83-64923-21-0

- granica rezerwatu
- szlak pieszy
- szlak pieszo-rowerowy

Dane kartograficzne: OpenStreetMap

